

ПРИЄДНАННЯ ДО НАТО – ГАРАНТІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кононенко В.П.

*доктор юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
e-mail: v.kononenko@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>*

Новікова Л.В.

*кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
e-mail: l.novikova@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-4640-2908>*

Пуцаєнко О. С.,

*студентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
e-mail: alexandra.pushchayenko@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8724-0880>*

Кононенко В. П., Новікова Л. В., Пуцаєнко О. С. Приєднання до НАТО – гарантія забезпечення національної безпеки України. Стан та перспективи.

У статті розглянуто процес становлення, сучасний стан та перспективи взаємовідносин між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (далі – Альянс, Північноатлантичний альянс, Організація, НАТО). Крім того, виділено переваги для держави від членства у даному військово-політичному блоці, а саме: гарантія національної безпеки, суверенітету, відповідність високим стандартам НАТО у військово-оборонній сфері тощо. Було встановлено, що інтенсифікація двостороннього співробітництва розпочалася в 2014 р. у зв'язку з початком гібридної війни та, відповідно, гострою потребою України знайти дієві шляхи для забезпечення національної безпеки. А, враховуючи напругу на українсько-російському кордоні 2021 р., особливо осінню-зимою, питання підтримки з боку Альянсу та, в цілому, євроатлантичної інтеграції поставило ще більш гостро.

У ході дослідження окремо були визначені та розглянуті внутрішньополітичні чинники, які гальмують процес наближення України до членства в НАТО (повільне та непослідовне реформування, корупція, вади судової гілки влади тощо), а також зовнішньополітичні перешкоди (складні відносини з деякими країнами-членами Альянсу, загроза ескалації конфлікту з Російською Федерацією (далі – РФ, Росія).

Виходячи з проаналізованих перешкод, було зроблено висновок, що об'єктивні умови для прискореної інтеграції України до євроатлантичних структур відсутні, однак найголовніше те, що керівництво НАТО всебічно співпрацює з Україною, підтримує її наміри приєднатися до Організації і не дозволяє третім країнам вплинути на рішення щодо вступу держави в Альянс. Враховуючи перспективу досить тривалого процесу євроатлантичної інтеграції України, у ході дослідження було також розроблені рекомендації щодо за-

ходів, які можуть прискорити цей процес, зокрема: посилення співробітництва з країнами НАТО за низкою напрямків, за якими кооперація відбувається вже зараз; пришвидшення реалізації положень Річних національних програм; масове просвітництво населення відносно ходу євроатлантичної інтеграції України та її переваг для держави; поліпшення двосторонніх відносин з державами-членами Організації та нівелювання можливих суперечностей у відносинах з ними.

Ключові слова: гібридна війна, НАТО, національна безпека, євроатлантична інтеграція,

Kononenko V. P., Novikova L. V., Pushchaienko O. S. Joining NATO as a guarantee of Ukraine's national security. Current situation and prospects.

The article considers the process of formation, current state and prospects of relations between Ukraine and the North Atlantic Alliance. In addition, the advantages for the state from membership in this military-political bloc are highlighted, namely: guarantee of national security, sovereignty, compliance with high NATO standards in the military-defense sphere, etc. It was established that the intensification of bilateral cooperation began in 2014 in connection with the hybrid war. Accordingly, the urgent need for Ukraine to find effective ways to ensure national security. Given the tension on the Ukrainian-Russian border in 2021, support from the Alliance and Euro-Atlantic integration in general has become even more acute issue for Ukraine.

The study separately identifies and considers domestic political factors that slow down Ukraine's approach to NATO membership (slow and inconsistent reforming, corruption, weaknesses in the judicial system, non-compliance with all the tenets of democracy), as well as foreign policy obstacles (the tension in relations with particular members of the Alliance, the threat of the conflict escalation with Russia).

Based on the analyzed obstacles, it is concluded that the prospects for Ukraine's integration into Euro-Atlantic structures are quite far-reaching, but most importantly, NATO cooperates fully with Ukraine, supports its intentions to join the Organization and prevents third countries from influencing the decision on Ukraine's entrance into the Alliance. Given the prospect of a long process of Ukraine's Euro-Atlantic integration, a number of recommendations aimed at accelerating this process are developed in the study, including: strengthening cooperation with NATO countries in a number of areas in which cooperation is already taking place; accelerating the implementation of the provisions of the Annual National Programs; mass education of the population on the course of Ukraine's Euro-Atlantic integration and its benefits for the state; improving bilateral relations with the member states of the Organization and eliminating possible contradictions in relations with them.

Key words: hybrid war, NATO, national security, Euro-Atlantic integration

Постановка проблеми. Підтримка національної безпеки є однією з найголовніших цінностей для кожної держави світу, адже вона є прямою гарантією її суверенітету, незалежності та територіальної цілісності. Для України зазначене питання постало особливо гостро у 2014 р., коли Російська Федерація, порушивши основоположні принципи міжнародного права, закріплені у Статуті ООН (1945 р.), Декларації про принципи міжнародного права (1970 р.), Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.) розпочала гібридну війну проти України. Попри привернення останньою уваги міжнародної спільноти, Ради Безпеки, Генеральної Асамблеї ООН, Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), конфлікт отримав затяжний характер – російсько-українське збройне протистояння триває восьмий рік. Тож українській владі необхідно задіяти більш ефективні механізми захисту національних інтересів, серед яких, зокрема, може стати інтеграція України до структур Північноатлантичного альянсу. Усебічна та, що найголовніше, виражена у практичних кроках допомога країн-членів НАТО, а також плідне співробітництво у рамках Альянсу можуть стати запорукою захисту та збереження національної безпеки й суверенітету України, надати їй більшої ваги та впливовості на міжнародній арені, а також привести військову, оборонну, безпекову сфери до високих стандартів Північноатлантичного об'єднання.

Стан опрацювання даної теми. Серед дослідників, які займалися вивченням відносин Україна-НАТО можна виділити В. Горбуліна, О. Зарубінського, М. Юрчак, С. Степаненка, О. Пошедіна, С. Джерджа, О. Шамшура та інших. Аналіз процесу євроатлантичної інтеграції України відображений в працях О. Деменка, Я. Малика, І. Тодорова, В. Крапівіна, О. Палія, Я. Бень, О. Соскіна, В. Абрамова, М. Кордона тощо. Однак ситуація, що швидко змінюється, зокрема, масштабна концентрація російських військ на кордоні з Україною, що розпочалася восени 2021 р. і продовжується станом на кінець року, та, відповідно, реальна загроза військового вторгнення РФ надали проблемі захисту національної безпеки України й вступу до Північноатлантичного союзу нового поштовху, що потребує додаткового і термінового аналізу.

Мета статті – проаналізувати теперішній стан співробітництва України з НАТО, оцінити перешкоди та перспективи євроатлантичної інтеграції нашої держави до структури останньої.

Виклад основного матеріалу. Припинення існування СРСР, розпад Організації Варшавського Договору та низка інших подій міжнародного масштабу кінця ХХ ст. суттєво вплинули на баланс сил у світі. А тому сьогодні, у ХХІ ст., з'явилися абсолютно нові виклики, які, за переконанням Північноатлантичного Альянсу, «можуть бути вирішені не будь-якою однією інституцією, а їх комплексом» [1, с. 286]. До того ж сьогодні під глобальною безпекою варто розуміти не тільки військово-політичну безпеку, а й енергетичну, інформаційну, кліматичну, продовольчу та космічну [2, с. 353]. На переконання О.І. Соскіна, Альянс «забезпечує безпеку і поступальний розвиток євроатлантичної цивілізації», а, отже, Україна як її невід'ємна складова повинна стати «органічним елементом НАТО» [3, с. 23].

Базис для двосторонніх взаємовідносин України з Альянсом заклав її вступ до Ради північноатлантичного співробітництва (1991 р.), а також долучення до програми співробітництва НАТО з країнами, що поки не є членами Організації, під назвою «Партнерство заради миру» (1994 р.) [4]. Більш того, з 1992 р. делегація Верховної Ради почала представляти Україну на постійній основі в Парламентській асамблеї НАТО [5].

Важливим зрушенням у співпраці стало підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору (1997 р.), яка, у свою чергу, поклала початок діяльності Комісії Україна-НАТО – консультативного органу для обговорення заходів з практичної співпраці сторін [6].

Стратегія України щодо НАТО, ухвалена Радою національної безпеки та оборони України, вже в 2002 р. визначила у якості кінцевої мети співпраці вступ держави до даного військово-політичного союзу. У цьому ж році, під час проведення 16-го саміту Альянсу у м. Прага, держави-члени затвердили План дій Україна-НАТО – документ, в якому зазначено довгострокові пріоритети, принципи та цілі, дотримання яких має привести Україну до членства в Альянсі. З метою реалізації зазначених у Плані дій положень кожного року з 2003 по 2009 рр. Україна затверджувала Цільові плани – спеціальні документи, що охоплювали як внутрішні ініціативи, так і двосторонні заходи (із зазначенням строків виконання) у різноманітних галузях співпраці: від військової сфери, безпеки та оборони до політики й економіки [7, с. 3-5]. А з 2009 р. їм на зміну прийшли Річні національні програми співробітництва, що також передбачають план заходів, які суттєво наближають Україну до статусу країни-члена Альянсу [8, с. 160].

Принципово новий крок на шляху до євроатлантичної інтеграції було зроблено у квітні 2005 р., коли Україна отримала пропозицію щодо приєднання до Інтенсифікованого діалогу з НАТО – більш тісного виду співробітництва з Організацією, що передусє отриманню Плану дій щодо членства (ПДЧ). До того ж у цьому форматі взаємодії вперше йде мова не тільки про двостороннє партнерство, а й про кінцеву мету – повну інтеграцію до структур військово-політичного союзу [7, с. 6]. Тобто з 2005 р. Україна розпочала посилену підготовку до подання заявки на отримання ПДЧ і нарешті подала її у 2008 р., проте дане прагнення було заблоковано на саміті Альянсу в м. Бухарест представниками Франції та Німеччини та відкладено на невизначений термін [9]. Як наслідок, 2010 р. та кілька наступних років стали періодом стагнації у двосторонніх відносинах, адже тодішній президент України В. Янукович своїм указом припинив функціонування Міжвідомчої комісії з питань підготовки України до вступу в НАТО, а також Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції, тим самим поставивши на паузу процес вступу до Альянсу. На додаток до цього, у липні 2010 р. було прийнято Закон «Про принципи внутрішньої та зовнішньої політики України», який чітко визначив, що тепер основним принципом зовнішньої політики держави стає дотримання позаблоковості [10, с. 52].

Але ситуація докорінно змінилася у 2014 р. з початком гібридної війни на території України, чому, серед інших умов, сприяла і відмова від вступу до військово-політичних блоків. Реалії того часу вимагали негайної адаптації українського законодавства до змін в її міжнародних відносинах. Тож у поправці до Закону «Про національну безпеку України» (2018 р.) [11] та у змінах до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття членства в НАТО (2019 р.) [12] було скасовано принцип позаблоковості та зафіксовано курс на євроатлантичну інтеграцію держави.

Підтримка Альянсом прагнень України була підтверджена наданням їй у 2020 р. статусу партнера із розширеними можливостями, який не впливає на можливе членство України в Альянсі, а спрямований лише на посилення оперативного співробітництва [13]. Що, тим не менш, не убезпечило Україну від наростання напруженості на її кордонах навесні та восени 2021 р. Оскільки Україна не є членом НАТО, розраховувати на військову підтримку Альянсу та застосування принципу колективної оборони (зафіксованого у ст. 5 Північноатлантичного договору [14]) вона, звісно, не може. Формально, Росія намагається протидіяти розширенню НАТО на схід, а тому вимагає від Заходу гарантій недопущення вступу України до НАТО. Але, як вже відомо, під час телефонної розмови президента РФ В. Путіна з президентом США Дж. Байденом у грудні 2021 р., останній відмовився від надання подібних гарантій, наголосивши в черговий раз на запровадженні додаткових санкцій проти Росії у разі ескалації конфлікту [15]. Але РФ продовжує наголошувати

на необхідності відмови від розширення Північноатлантичного Альянсу на Схід, прийняття у свій склад та розміщення своїх військових баз в державах колишнього СРСР. Як США, так і НАТО відмовилися від діалогу з РФ без участі європейських партнерів, у тому числі України [16]. Цього ж тижня президент України В. Зеленський прибув на запрошення генсека Альянсу Є. Столтенберга до м. Брюсель, де обговорив проблему посилення напруги на українсько-російському кордоні. За підсумками зустрічі генеральний секретар Організації підкреслив, що Альянс не піде «на компроміс щодо права кожної суверенної держави обирати власний шлях розвитку», а також те, що тільки ця країна та НАТО мають право вирішувати, коли вона буде готова до вступу [17].

Виходячи з вищенаведених фактів, можна простежити цілковиту підтримку Альянсом євроатлантичних прагнень України. До того ж у ст. 10 Північноатлантичного договору зафіксовано те, що держави-члени можуть запросити до ступу будь-яку іншу державу Європи, яка зможе підтримувати безпеку в регіоні Альянсу та дотримуватиметься зазначених у Договорі принципів [14]. На перший погляд, Україна цілком підходить під дані критерії, а також має підтримку Організації. Тоді постає закономірне питання: що ж насправді уповільнює процес вступу країни до Альянсу?

По-перше, недостатньо продуктивна імплементація необхідних реформ, зокрема, реформи сектору безпеки і оборони. Сюди входить приведення оборонно-безпекового сектору у відповідність до стандартів НАТО, прозора діяльність державних інституцій, демократичний контроль над силами оборони, забезпечення Збройних Сил України озброєнням та технікою, сумісними з тими, що використовуються державами-членами НАТО тощо [18].

По-друге, неефективна антикорупційна політика, законодавчі механізми запобігання корупції та притягнення порушників до відповідальності, тиск на незалежні антикорупційні інституції (наприклад, неодноразові спроби, не дотримуючись відповідних норм законодавства, звільнити очільника Національного антикорупційного бюро України [19]) і так далі. За Індексом сприйняття корупції, щорічним дослідженням Transparency International, Україна у 2020 р. посіла 117 місце зі 180, розділивши позицію зі Свaziлендом, Єгиптом, Замбією, Непалом та Сьєрра-Леоне [20].

По-третє, необхідність зміцнення демократичних інститутів, верховенства права, демократичного виборчого процесу, державного управління на засадах підзвітності, прозорості, доброчесності; здійснення послідовної політики, у тому числі бюджетної, на місцевих рівнях (децентралізація); дотримання прав і свобод людини; забезпечення активної участі громадян у вирішенні питань як місцевого, так і загальнонаціонального значення тощо [18]. Безумовно, у цьому напрямку Україна досягла значних зрушень. Наприклад, з 2014 р. в державі успішно реалізується децентралізація влади, утворено об'єднані територіальні громади, проведено перерозподіл бюджету та, відповідно, збільшено фінансування місцевого самоврядування, розпочато широку кампанію з просвіти населення відносно нововведень [21]. Проте досі наявні проблеми впливу на українських високопосадовців та політичні партії з боку олігархічних структур, справедливості виборчого процесу, вибіркової невідворотності покарання за вчинені злочини тощо. Непослідовною є також робота судової системи України. Чого варте лише визнання надмірною та скасування у 2020 р. Конституційним судом України кримінальної відповідальності за недостовірне декларування доходів держслужбовцями, яка згодом, під тиском громадськості, була відновлена [22].

Окремо необхідно зупинитися на суперечливому питанні стосовно можливості вступу до НАТО країни з наявним збройним конфліктом на її території. Північноатлантичний договір не містить положень, які б це забороняли. Стаття 1 Договору зобов'язує вирішувати міжнародні спори мирними шляхами [14], і Україна намагається не порушувати ці вимоги, використовуючи у якості способу вирішення конфлікту Мінські домовленості та переговори у Нормандському форматі. Варто також згадати прецедент 1955 р., коли Федеративна Республіка Німеччина змогла вступити в ряди країн НАТО, маючи територіальний конфлікт з Німецькою Демократичною Республікою [23]. Окрім усього вищенаведеного, у червні 2021 р. президент США Дж. Байден підтвердив, що територіальний конфлікт в Україні не є перешкодою для її інтеграції в НАТО [24].

Для євроатлантичної інтеграції необхідне не тільки ефективне реформування, виконання всіх положень Річних національних програм, а й однотайність країн-членів у питанні вступу претендента до Альянсу, адже в НАТО рішення приймаються методом консенсусу, тобто незгода принаймні одного члена може повністю заблокувати інтеграційний процес. Так, Угорщина неодноразово блокувала засідання Комісії Україна-НАТО, начебто через порушення прав національних меншин у зв'язку з прийняттям у Законів України «Про освіту» (2017 р.) та «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.), які дозволили використовувати лише державну українську мову у сфері освіти (не стосується дошкільної та початкової), державного управління й інших публічних галузях, що викликало невдоволення угорської меншини, яка проживає на території України [25, с. 115-116].

Варто враховувати також очевидне побоювання Альянсу вступати у конфронтацію з РФ, тому досить вірогідним є блокування вступу України до Організації з боку Німеччини та Франції, аналогічно вищезгаданім подіям 2008-го р. (особливо на тлі добудованого та майже введеного в експлуатацію «Північного потоку-2»).

Тобто існує ціла низка перешкод на шляху до отримання Україною ПДЧ (а згодом – і членства в Альянсі), що суттєво уповільнюють процес інтеграції держави в структури НАТО. Прогнози для України наразі невтішні – у грудні 2021 р. Держдепартамент США заявив, що Україна навряд чи отримає статус члена Альянсу в найближчі 10 років [26]. Проте як США, так і офіційне керівництво Північноатлантичного союзу цілковито підтримують прагнення України вступити до складу Альянсу.

Враховуючи доволі відкладені у часі перспективи вступу України до військово-політичного союзу, є підстави для підвищення зусиль для досягнення зазначеної мети, для чого потрібно.

По-перше, поглиблення двостороннього співробітництва з Альянсом, аби підвищити інтерес Організації до України та умотивувати її членів якнайшвидше прийняти її у свій склад. Перспективними сферами співпраці є: спільні військові навчання, покращення військової сумісності, кооперація у сфері розвідки, інформаційної безпеки, наукових досліджень, кібер-, енергетичної безпеки тощо.

По-друге, прискорення імплементації викладених у Річній національній програмі реформ, особливо звернувши увагу на сфери безпеки, оборони, державного управління та протидії корупції.

По-третє, посилення просвіти населення у різних форматах (соціальна реклама, залучення лідерів думок, додаткові уроки в навчальних закладах тощо) відносно переваг євроатлантичної інтеграції, нагальної необхідності для України вступити до НАТО, заходів, які мають бути вжиті державою для інтеграції, довгострокової місії, цілей України на цьому шляху. Не варто недооцінювати важливість цих кроків, адже Україна протягом своєї незалежності не завжди була послідовною у бажанні вступити до Альянсу, а питання щодо євроатлантичної інтеграції постало гостро в державі тільки у 2014 р.

По-четверте, укріплення дипломатичних контактів з країнами-членами НАТО та Альянсом загалом, нагадуючи Заходу своє прагнення інтегруватися до Організації, а також знаходження компромісів із тими державами Альянсу, з якими Україна має певне напруження у двосторонніх відносинах (наприклад, з Угорщиною щодо мовного питання).

Висновки. Відносини Україна-НАТО були започатковані у 90-х роках ХХ ст. та плідно розвивались протягом двох десятиліть до початку президентства В. Януковича, коли співробітництво було пригальмоване. Проте з початком гібридної війни у 2014 р. відносинам держави та Альянсу був наданий новий поштовх і тепер Україна тримає стратегічний курс на отримання Плану дій щодо членства в організації. У 2021 р. питання євроатлантичної інтеграції постало ще більш гостро у зв'язку з посиленням напруги на українсько-російському кордоні.

Річні національні програми – це основні документи, які містять перелік необхідних реформ та є за структурою схожими на План дій щодо членства. Сумлінне виконання викладених у них положень має наблизити Україну до вступу в Організацію.

Основними перешкодами, які уповільнюють процес інтеграції є недостатні здобутки в процесі реформування оборонно-безпекової сфери, державного управління, рівень демократизації, неефективні механізми боротьби з корупцією, недоліки судової системи.

Наразі керівництво Альянсу, попри деякі труднощі процесу, всебічно підтримує євроатлантичні прагнення України, її ініціативи з реформування, а тому Україна може, хоч і не в найближчій перспективі, але розраховувати на членство у НАТО, що, у свою чергу, надасть їй додаткові гарантії забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право : підручник. Київ : Знання, 2012. 631 с.
2. Кононенко В.П., Новікова Л.В. Політика міжнародних організацій з питань інформаційної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2021. № 65. Т. 1. С. 353-358.
3. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / за ред. О. І. Соскіна. Київ : Інститут трансформації суспільства, 2008. 192 с.
4. Relations with Ukraine. *North Atlantic Treaty Organization.* 14 Dec. 2021: веб-сайт. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm (дата звернення: 23.12.2021).
5. Відносини Україна-НАТО. *Місія України при НАТО.* 2020: веб-сайт. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/vidnosini-ukrayina-nato> (дата звернення: 23.12.2021).

6. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 09 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 05.12.2021).
7. Малик Я. Й. До питання про євроатлантичну інтеграцію України. *Демократичне врядування*. 2014. № 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_7 (дата звернення: 08.12.2021).
8. Бень Я. О. Євроатлантична інтеграція України: темпоральна дискретність. Інвестиції: практика та досвід. Київ, 2020. № 5/6. С. 158–162.
9. Німеччина і Франція не підтримують намагання України і Грузії приєднатися до НАТО через побоювання зачепити інтереси Росії. *Радіо Свобода*. 2008: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1112557.html> (дата звернення: 23.12.2021).
10. Юрчак М. 25 років співпраці: фактор НАТО у відносинах України та Європейського союзу. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2016. № 17. С. 50-57.
11. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.12.2021).
12. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 12.12.2021).
13. Шейко Ю. Україна як особливий партнер НАТО: крок до членства чи нові обов'язки? *Deutsche Welle*. 2020: веб-сайт. URL: <https://bit.ly/3уHC8XZ> (дата звернення: 23.12.2021).
14. Північноатлантичний договір від 4 квітня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008#Text (дата звернення: 16.12.2021).
15. Що Вашингтон розповів про дзвінок Байдена Зеленському. «Дуже тепла розмова». *BBC News*. 10.12.2021: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59605326> (дата звернення: 23.12.2021).
16. Росія показала проекти договорів зі США і НАТО про майбутнє України. Головні вимоги. *BBC News*. 07.12.2021: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59700220> (дата звернення: 23.12.2021).
17. Joint press point by NATO Secretary General Jens Stoltenberg with the President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyy. *North Atlantic Treaty Organization* 16.12.2021: веб-сайт. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_190292.htm (дата звернення: 23.12.2021).
18. Річна національна програма під егідою Комісії Україна-НАТО на 2021 рік від 11 травня 2021 р. № 189/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189/2021#n12> (дата звернення: 20.12.2021).
19. Комарова О. Спроби позбутися Ситника: чому директор НАБУ так часто «за кілька днів до звільнення»? *Радіо Свобода*. 04.12.2020: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/artem-sytnyk-nabu-mvfv/30982333.html> (дата звернення: 23.12.2021).
20. Індекс сприйняття корупції-2020. *Transparency International Ukraine* : веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryinyattya-koruptsiyi-2020/> (дата звернення: 20.12.2021).
21. Реформа децентралізації. *Урядовий портал* : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 23.12.2021).
22. Худякова О. Рік тому КСУ скасував деякі норми антикорупційного законодавства: як розвивалася криза. *Слово і діло*. 27.10.2021: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/27/statija/polityka/rik-tomu-ksu-skasuvav-deyaki-normy-antikorupcijnoho-zakonodavstva-yak-rozvyvalasya-kryza> (дата звернення: 23.12.2021).
23. Haftendorf H. Germany's accession to NATO: 50 years on. *NATO Review* : веб-сайт. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/06/01/germanys-accession-to-nato-50-years-on/index.html> (дата звернення: 22.12.2021).
24. Remarks by President Biden in Press Conference. *WH. GOV* : веб-сайт. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/06/14/remarks-by-president-biden-in-press-conference-3/> (дата звернення: 22.12.2021).
25. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / за ред. С. І. Пирожкова та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, 2019. 328 с.
26. Biden assures Ukraine's leader of US support to deter Russia. *Associated press*. 14.06.2021: веб-сайт. URL: <https://apnews.com/article/joe-biden-russia-ukraine-europe-vladimir-putin-8193787ec21ca2aded4a37fa325f07b5> (дата звернення: 23.12.2021).